

ТРЕНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

У статті розглянуто тренінгові технології, які виступають необхідною складовою професійної підготовки майбутнього соціального педагога. У ході дослідження встановлено, що інтерактивні технології навчання визначають професійні компетенції якими повинен володіти майбутній соціальний педагог. Одним із найбільш дієвих інтерактивних методів підготовки майбутніх спеціалістів у вищому навчальному закладі є тренінг.

Ключові слова: Тренінгові технології, тренінг, інтерактивні методи, соціальний педагог.

В статье рассмотрены тренинговые технологии, которые выступают необходимой составляющей профессиональной подготовки будущего социального педагога. В ходе исследования установлено, что интерактивные технологии обучения определяют профессиональные компетенции которыми должен обладать будущий социальный педагог. Одним из наиболее действенных интерактивных методов подготовки будущих специалистов в вузе является тренинг.

Ключевые слова: Тренинговые технологии, тренинг, интерактивные методы, социальный педагог.

Постановка проблеми. Проблема професійної підготовки майбутнього фахівця завжди була в центрі уваги науковців, актуальною вона залишається й сьогодні. У сучасних умовах розвитку практичної соціальної роботи спостерігається постійне зростання попиту на проведення соціально-психологічних тренінгів. Ці тренінгові технології мають надзвичайно широкий спектр застосування в освіті з метою профілактики, корекції, навчання, розвитку особистості. Саме тому тренінги викликають гостру зацікавленість у спеціалістів. Загострення соціально-психологічної напруженості в умовах політичної нестабільності та економічної кризи роблять особливо актуальним питання про використання тренінгових технологій у процесі формування професійної компетентності майбутнього соціального педагога.

Соціально-педагогічна робота повинна базуватися на цінностях професійної соціально-педагогічної діяльності, інноваційних технологіях професійної підготовки відповідно до вітчизняних та світових стандартів, тенденцій інтеграції в світовий освітній простір, мати випереджувальний характер.

Аналіз досліджень і публікацій. У сучасній психолого-педагогічній літературі звернення науковців та практиків до такого інструменту, як інтерактивні технології (Т. Авельцева, Г. Бевз, І. Вачков, В. Гаврилюк, О. Главник, І. Дичківська, Л. Животовська, І. Зверева, Г. Лактіонова, С. Мельник, Б. Паригін, Р. Тур, С. Страшко, Л. Тюптя та інші), є цілком обґрунтованим, адже

інтерактивні технології дають змогу науково будувати соціально-педагогічну діяльність; сприяють підвищенню її ефективності; забезпечують тиражування, відтворюваність оптимального способу реалізації соціального процесу, тобто можливість здійснення його іншими фахівцями після спеціального навчання. В останні роки з'явилися праці Н. Бамбурак, Е. Берна, Л.А. Петровської, К. Роджерса, К. Фопель у яких висвітлюються різні аспекти застосування тренінгів у професійній підготовці майбутніх фахівців. Все більшої уваги науковців отримують питання формування професійної компетентності за допомогою тренінгових технологій. Однак, необхідно констатувати, що сьогодні ґрунтовних соціально-педагогічних досліджень, які би висвітлювали теоретичні та методичні аспекти застосування у практичній підготовці соціальних педагогів з використанням тренінгових технологій нема.

Метою статті ми визначили теоретичний аналіз сутності та основні переваги тренінгових технологій у процесі професійної підготовки соціальних педагогів.

Викладення основного матеріалу. За останні десятиліття суттєво зросла увага науковців у царині використання тренінгових технологій у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу. Доведено, що тренінги забезпечують високу пізнавальну активність студентів, дають змогу набути практичні навички та сприяють розвитку міжособистісного спілкування. Насамперед, коротко розглянемо основні підходи педагогів до трактування наукової категорії «тренінг». Зазначимо, що сам науковий

термін «тренінг» (train) слово англійського походження, що має ряд значень, а саме: тренування, навчання, виховання, підготовка. У педагогічному словнику наукова дефініція «тренінг» розглядається як форма інтерактивного навчання, метою якого є розвиток міжособистісної та професійної поведінки. Ми повністю підтримуємо думку Л.А. Петровської у тому, що «тренінг – це засіб впливу, спрямований на розвиток знань, соціальних установок, навичок і досвіду в галузі міжособистісного спілкування, засіб розвитку компетентності фахівця, засіб психологічного впливу» [6]. Фахівці констатують, що термін «тренінг» може використовуватися не лише для трактування методів навчання, але й для характеристики способів розвитку здібностей до оволодіння певним видом діяльності.

В енциклопедії з соціальної педагогіки зазначено, що поняття «тренінг» ідентифікується часто з термінами «активне соціальне навчання», «групи інтенсивного спілкування» й трактується науковцями по-різному – як «група методів, які спрямовані на розвиток здібностей до навчання та оволодіння будь-яким складним видом діяльності», «засіб впливу, який спрямований на розвиток знань, соціальних установок, вмінь і досвіду у сфері міжособистісного спілкування, а також засіб розвитку компетентності у спілкуванні, засіб психологічного впливу» [5].

Необхідно зауважити, що важливими перевагами тренінгових технологій є їх спроможність оптимізувати процес соціалізації особистості, підвищення рівня соціалізованості студентської групи, що виявляється у здатності до передачі соціальної інформації, задоволеності міжособистісними стосунками, особистісно-професійному самовизначенні, просоціальній активності, розвиненості лідерських якостей та творчих здібностей. Завдяки гнучкості своєї структури та варіативності тренінгова технологія є ефективною у роботі з будь-якою віковою категорією студентської молоді. Тобто її використання буде ефективним протягом навчання. У роботі з студентами тренінговий формат взаємодії забезпечує ефективне засвоєння інформації та практичне відпрацювання знань, нерозривний зв'язок із життям, створення комфортних умов для успішної взаємодії з викладачами, тренером та ровесниками.

Однак необхідно зауважити, що на кожному етапі тренінгової технології має свою спрямованість. Так, для першокурсників тренінгової технології має особистісний характер, для старших курсів характеризується особистісно-професійною домінантою, для бакалаврів та магістрів має суто професійне спрямування. Тому тренінгові технології мають бути диференційованим із врахуванням специфіки тренінгової групи.

Як зазначає А.П. Панфілова, «активізуючий ефект тренінгу обумовлений створенням особливої навчально-експериментальної ситуації, яка забезпечує розуміння учасниками тренінгової групи того, які індивідуальні та групові психологічні події розгортаються у процесі міжособистісного спілкування, створенням інтенсивного зворотного зв'язку і формуванні практичних умінь, які необхідні і повсякденній роботі» [4].

У тренінгової групі майбутні соціальні педагоги набувають ґрунтовний соціально-професійний досвід, адже відтворюють власний життєвий стиль і зразки поведінки, які властиві їм поза групою. Суттєвим позитивом тренінгів є те, що студенти під час їх проведення мають можливість для прогнозування шляхів виходу із ситуації, та демонструють найбільш оптимальні зразки розв'язання створених педагогом навчальних ситуацій, які часто виступають вагомим підґрунтям для формування професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери. Участь у тренінгу передбачає можливість зосередитися на засвоєнні студентами специфічних способів поведінки та виробленні оптимальних шляхів виходу із складних ситуацій.

Наш власний досвід щодо проведення тренінгів та спостереження за їх учасниками дають можливість зробити перелік методів активного навчання, які найбільш доцільно використовувати викладачам при організації соціально-педагогічного тренінгу формування професійних умінь майбутніх соціальних педагогів. Отже, до методів, які доцільно використовувати викладачеві під час організації та проведення тренінгів належать:

- мінілекція чи коротке повідомлення;
- дискусія;
- мозковий штурм;

Питання педагогіки

– ролеві ігри, розігрування соціально-педагогічних ситуацій у відповідності до отриманої ролі;

– комунікативні вправи і завдання, аналітичні вправи;

– самопрезентації, презентації;

– імітаційні та ділові ігри;

– відеодемонстрації, відеолекторії.

Зазначимо, що аналіз декількох варіантів тренінгових технологій навчання, а також спеціально організованого групового процесу, як правило охоплює три основних *аспекти* особистості: когнітивний; емоційний; конативний (поведінковий). Дамо зазначеним аспектам коротку характеристику. Сутність *когнітивного* аспекту полягає в отриманні нової інформації за допомогою постановки дослідницьких завдань, які спрямовані на підвищення рівня інформативності про спілкування у цілому, на аналіз ситуацій про себе. *Емоційний* аспект включає переживання особистісної значимості отриманої інформації. Відбувається також переживання і оцінка нових знань про себе і про інших. Студенти, зазвичай: відслідковують свої власні невдачі; переживають зниження своєї загальної самооцінки. *Конативний* аспект передбачає суттєве розширення поведінкового репертуару через усвідомлення неефективності та небажаності деяких звичних способів поведінки.

Спостерігаючи за майбутніми соціальними педагогами, учасниками тренінгів було встановлено, що кожна особистість проходить певний шлях. Досить часто траєкторію особистісного розвитку можна описати наступним чином: на першому етапі – обережність, скованість, невпевненість (це виражається природно та індивідуально); в середині тренінгової програми у студентів спостерігається деяка агресія, тривожність, розгубленість, а також активний пошук адекватних форм поведінки; на стадії завершення ми могли спостерігати позитивні тенденції, які стосувалися формування умінь та вироблення і закріплення комунікативних навичок.

Перед викладачем, який організовує тренінгові заняття стоїть завдання так організувати діяльність студентів під час тренінгу, щоб в результаті були досягненні найважливіші цілі навчальної діяльності. Отже, до основних цілей, які ми ставили перед собою при організації соціально-педагогічних тренінгів формування

професійних умінь майбутніх соціальних педагогів віднесено:

– сенсibilізацію навичок сприйняття;

– поглиблення відповідальності за самого себе;

– руйнування рольових стереотипів та відкрите висловлювання почуттів;

– усвідомлення власних мотивів діяльності;

– адекватне сприймання себе та інших учасників тренінгу;

– активний контакт і співробітництво з іншими членами групи;

– міжособистісна відкритість.

Коротко охарактеризуємо наведені цілі.

Сенсibilізація (від лат. sensibilis – чутливий) навичок сприйняття передбачає прагнення кожного студента сприймати власні уявлення, думки, ідеї, бажання потреби узагальненим чином. Такий підхід дає можливість розвивати у майбутніх соціальних педагогів відкритість почуттів. У цілому, метою процесу сенсibilізації є досягнення більш точного розуміння «свого власного «Я»» та «Я» інших».

Поглиблення відповідальності за самого себе передбачає розвиток в учасників тренінгової групи готовності до відповідальності за власну діяльність, або бездіяльність у тій чи іншій ігровій ситуації на основі свободи вибору. Це зумовлено тим, що кожен учасник може змінити свою поведінку і навіть особистісні цінності у ході тренінгу тоді, коли буде до цього готовий.

Руйнування рольових стереотипів та відкрите висловлювання почуттів. В умовах тренінгу майбутні соціальні педагоги можуть відмовитися від застарілих і обмежувальних поведінкових стандартів і стереотипів. До типових помилок та стереотипів спілкування належать: «ефект ореола», «ефект бумерангу», «ефект новизни», «ефект байдужості», «логічна помилка», «помилка соціального стереотипу», «помилка центральної тенденції», «помилка привабливості і взаємної симпатії», «помилка близькості». Студенти мають усі можливості під час тренінгу відчувати на собі усі означені помилки та відмовитися від них. Усі студенти можуть вільно висловити свої почуття, що дозволить їм побачити певні особистісні недоліки, які суттєво заважають їм у спілкуванні. У результаті проведення тренінгу в учасників з'являється можливість здійснити зміни своєї поведінки на основі

самоаналізу та прагнення до самовдосконалення.

Усвідомлення власних мотивів діяльності проведення зі студентами тренінгових вправ дозволяє їм проаналізувати та переглянути власні уявлення, та ціннісні орієнтації, допомагає зробити найбільш оптимальний вибір доцільних та необхідних життєвих установок для майбутньої професійної діяльності. у ході тренінгу відбувається суттєва переоцінка цінностей, змінюється відношення як до самого себе так і до оточуючих людей. Студенти мають можливість дати самим собі відповідь на запитання «Чому я роблю ті чи інші вчинки? Які цінності я прагну реалізувати у власному житті та кар'єрі? Чи готовий я працювати соціальним педагогом?».

Адекватне сприймання себе та інших учасників тренінгу передбачає розвиток у студентів самоповаги, а також усвідомлення різниці між ідеальним та реальним уявленням про себе. Ми переконані, що центр самоповаги повинен знаходитися у межах власного «Я», а не визначатися чужими уявленнями про цінності. Такий підхід дасть можливість студентам проявити власну самобутність і творчість, що суттєво сприятиме на користь прогресивних змін у процесі формування особистості майбутнього соціального педагога, який відзначається інноваційним стилем мислення і фаховими підходами до професійної діяльності. Вагомим досягненням під час тренінгу вважаємо той момент що у студентів сформується повага і толерантність до почуттів, думок та стилю життя інших людей. У ході дослідження, ми прийшли до думки, що прийняття інших означає, що індивідуальність у всіх аспектах має право на існування.

Активний контакт і співробітництво з іншими членами групи має на меті розвиток особистісної автономії та сприяє формуванню у студентів почуття відповідальності за самого себе, а також усвідомлення того, що кожен може у повній мірі реалізувати себе лише в контакті з іншими членами групи. Для майбутніх соціальних педагогів, професійна діяльність яких буде пов'язаною із роботою у колективі налагодження співробітництва з іншими є надзвичайно вагомим аспектом.

Міжособистісна відкритість виступає однією із найбільш актуальних цілей

групової роботи під час проведення тренінгів, які спрямовані на розвиток комунікативних умінь. Проведені бесіди та анкетування зі студентами дають підстави для того, щоб констатувати що після тренінгів вони стали спілкуватися більш відкрито, уміють знаходити нестандартні ідеї та підходи до вирішення проблемних ситуацій, більш реально й самокритично усвідомлюють свої уявлення та власні цінності.

Перевагами тренінгового навчання перед іншими формами роботи вищого навчального закладу є поєднання демократичних принципів роботи з інтерактивними методами, що дозволяє студентам навчатись у зручних для них умовах, а також дає змогу залучати більше учасників до навчально-виховного процесу; створювати ситуації успіху; на добровільній основі брати участь і самостійно визначати власний темп розвитку; активно застосовувати набуті теоретичні знання на практиці; досліджувати складні питання та проблеми в комфортній обстановці тренінгу, а не в реальному житті з його загрозами та ризиками [4].

Однак тренінгова форма роботи, яка у всьому світі визнана ефективною, залишається не досить поширеною в навчальному процесі вищих навчальних закладів України. Це пов'язано з декількома причинами. По-перше, організація тренінгу потребує наявності відповідно обладнаних аудиторій, що виявляється проблематичним через відсутність фінансування. По-друге, для проведення тренінгу необхідні спеціально підготовлені педагоги-тренери, підготовка яких цілеспрямовано на сьогодні в Україні не здійснюється. По-третє, відсутня мотивація викладача щодо проведення занять у формі тренінгу, оскільки для його підготовки необхідні багато часу та матеріальних ресурсів.

Сьогодні багато викладачів віддають перевагу інтерактивній моделі навчання як інноваційній технології. Інтерактивна модель передбачає створення зручних для студентів умов навчання, в яких вони могли б активно взаємодіяти між собою. Саме використання цієї технології навчання викладачем на своїх заняттях говорить про його інноваційну діяльність. Інтерактивне навчання включає в себе моделювання життєвих ситуацій, проведення рольових і ділових ігор, колективне розв'язання проблем на основі

аналізу обставин і ситуації, проникнення інформаційних потоків у свідомість, що викликає її активну діяльність [2]. Структура інтерактивного семінару значно відрізнятиметься від структури традиційного заняття, а успішність його реалізації прямо залежить від досвіду та професіоналізму викладача. Тому в структуру семінарського заняття викладачі намагаються включати лише елементи інтерактивної моделі навчання, тобто конкретні прийоми і методи, що дають змогу зробити заняття незвичним, активним і більш цікавим для студентів.

До інтерактивних технологій належать: проблемне навчання, метод “мозкового штурму”, дискусії, кейс-метод, робота в групах, ділові та рольові ігри, метод анкетування, проектне навчання тощо [1].

Інтерактив передбачає технологію навчання, в якій процес передачі знань базується на таких принципах навчання: можливість неформальної дискусії, довільного викладу матеріалу, менша кількість лекцій, але більше семінарських занять, активність студента, групові

завдання, виконання письмових робіт, контроль знань впродовж усього семестру.

Висновки. Тренінгові технології виступають необхідною складовою професійної підготовки майбутнього соціального педагога. У ході дослідження встановлено, що інтерактивні технології навчання визначають професійні компетенції якими повинен володіти майбутній соціальний педагог. Одним із найбільш дієвих інтерактивних методів підготовки майбутніх спеціалістів у вищому навчальному закладі є тренінг. Досліджено основні переваги тренінгів та визначено методи активного навчання, які використовують при організації тренінгу.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження Серед перспективних напрямів дослідження ми виділяємо, перш за все, педагогічні умови формування компетентності майбутніх соціальних педагогів, а також сучасний стан готовності соціальних педагогів до використання інтерактивних методів навчання.

Література

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І.М.Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Зінченко О. П. Активні та інтерактивні технології // Директор школи. – 2005. – №7. – С. 22–23
3. Новікова Л. М. Тренінг як засіб активізації навчання у вищій школі : науково-методичний посібник / Л. М. Новікова. – Павлоград: ЗДІЕУ, 2008. – 110 с.
4. Панфилова А.П. Тренинг педагогического общения: учеб пособие для студ. Высш. Учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2006. – 336с
5. Петровская Л.А. Теоретические и методические вопросы социально-психологического тренинга. – М., 1982. – 168с
6. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. проф. І.Д. Звереві. – К.: Центр учбової літератури, 2008 – 336 с.

Olefir Y. A., graduate student of department

TRAINING TECHNOLOGY AS A FORM OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE SOCIAL PEDAGOGY

In the article the training techniques that is a necessary part of training future social workers. The study found that interactive learning technologies determine the professional competence which should have a future social workers. One of the most effective interactive methods of training future professionals in higher education is training. The advantages of studying training to other forms of higher education is a combination of democratic principles of interactive methods , allowing students to learn in comfortable conditions for them , and you can attract more participants to the educational process, create situations of success , on a voluntary basis to involved and to determine their own pace of development, actively apply the acquired theoretical knowledge in practice , to investigate complex issues and challenges in the comfort of training , not in real life with his threats and risks. Today, many teachers prefer interactive learning model as an innovative technology. An interactive model provides for the establishment of convenient learning environment for students in which they could interact with each other. It is the use of learning technologies in their classroom teacher talks about his innovation.

Keywords: training techniques, training, interactive methods, social pedagogy.